

емоційній знемозі і має різноманітні симптоми, серед яких: хронічна втома, опативність, тривожність, тимчасова втрата інтересу до роботи і життя в цілому і т.д. Автор статті розмірковує так, що не дивлячись на глибину знань і вік, хороши педагог, здатний позитивно впливати на своїх учнів, обов'язково повинен зберегти свіжість сприйняття буття, мати позитивні сенс-життєві орієнтири, а значить не страждати (СЕВ) синдромом емоційного вигорання. Тому проблема своєчасної діагностики та подолання СЕВ в контексті загальної державної програми збереження і зміцнення здоров'я педагогів в нинішніх умовах є науково обґрунтованою та актуальною. У статті особливо увага приділяється аналізу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що стимулюють розвиток СЕВ. Окремо аналізуються основоположні симптоми в структурі СЕВ, а також особливості робочих, виробничих, і особливо організаційних стресів, які надають серйозний вплив на розвиток СЕВ у сучасних працівників сфери освіти.

Ключові слова: синдром емоційного вигорання (СЕВ), освіта, професорсько-викладацький склад, стрес, симптоми (СЕВ), емоційне виснаження, редукція професійних досягнень, деперсоналізація, ресурси подолання (СЕВ).

* * *

УДК 165.12

Сімакова Н. М.,
здобувач, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), zhzhkot@gmail.com

Українське законодавство про освіту (становлення в період незалежного розвитку)

Аналізується процес становлення (формування) національного законодавства в галузі освіти в період незалежного розвитку України. Відзначаються суперечності цього процесу, дискусії, які супроводжували його, зокрема, в перше десятиріччя незалежного розвитку. Автор показує відповідність українського законодавства про освіту головним нормам і правовим стандартам, якими врегульовується освіта в провідних країнах європейського простору освіти, а також підкреслює конструктивізм Програми «Нова українська школа».

Ключові слова: людина, освіта, культура, право, закон.

Звернення до освітніх законодавчих актів та стратегічних документів першого десятиріччя незалежності, демонструє що за порівняно короткий період вдалося сформуванню позбавлені нашарувань тоталітарного минулого законодавчі основи вітчизняної освіти. Рамковим законом №1060 XII від 23.05.1991 освіта визнавалася «пріоритетною сферою соціально-економічного розвитку суспільства на засадах гуманізму, демократії, національної самосвідомості, взаємоповаги між народами» [1] та закладались цивілізовані основи функціонування української освіти у правовому полі незалежної держави.

Початок для рішучих змін та передумови для позитивних перетворень у вітчизняній системі освіти, що відбулись у перші десятиріччя XXI ст. заклала «Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)» Вона визначила пріоритети розвитку освіти, педагогічні засади реформування галузі, що практично відповідно і здійснювалося. По суті вона започаткувала розроблення нової методології розвитку української освіти, що орієнтована на цілі та цінності демократичного суспільства та особистісного розвитку, та утверджує ідею відродження української нації. Разом з тим, програма «Освіта» не передбачала конкретних механізмів здійснення запланованих заходів. Багато з них мали декларативний характер, не були забезпечені на законодавчому рівні, не мали матеріального підтвердження, необхідного кадрового забезпечення.

Низка заходів була здійснена без належного теоретичного підґрунтя та не підтверджена експериментальною перевіркою їх доцільності [2].

Втім вагомим результатом виконання Національної програми «Освіта» (Україна XXI століття) стало удосконалення базового законодавства про освіту, передусім ухвалення Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту» (23.03.1996 р.) [3], який за своєю суттю, змістом і напрямками став фактично новою редакцією Закону «Про освіту», а також прийняття згаданих вище законів прямої дії про «Про професійно-технічну освіту» (10.02.1998 р.) [4], «Про загальну середню освіту» (13.05.1999 р.) [5], «Про позашкільну освіту» (23.06.2000 р.) [6], «Про дошкільну освіту» (11.07.2001 р.) [7], «Про вищу освіту» (17.01.2002 р., втратив чинність 6.09.2014 на підстав Закону України №1556–18) [8].

Другий етап розвитку законодавства про освіту відкриває потужний освітянський проект «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» (2001–2002), ідеологічною основою якої стала філософія людини, що змінює роль і статус освіти, її суспільне навантаження і відповідальність. Ідеї, що уперше згадуються у державній програмі «Освіта» у «Національній Доктрині» наповнюються новим змістом, в дусі часу пропонуються шляхи модернізації важливіших освітніх сфер. Дякуючи Доктрині уперше набувають державної ваги питання впровадження мовних стратегій освіти, забезпечення здоров'я громадян засобами освіти та фізичного виховання, рівного доступу до здобуття якісної освіти, впровадження інформаційних технологій в освіті, визнається залежність розвитку громадянського суспільства від освіти, окреслені шляхи реалізації безперервної освіти.

В цей період майже не було прийнято нових освітніх законів (за виключенням першої редакції Закону «Про вищу освіту» №2984–III від 17.01.2002, прийняття якого відбувалось одночасно з розробкою «Національної доктрини»), проте відбувалось вдосконалення чинного законодавства та інших правових норм у відповідності до вимог Лісабонської конвенції, яку було ратифіковано Україною у 1999 році, та Болонського процесу, до якого приєдналась Україна у 2005 році. Чисельними підзаконними актами, що приймалися в цей період, було запроваджено систему незалежного оцінювання знань, введено кредитно-модульну систему навчального процесу і рейтингову систему поточного і підсумкового контролю, збільшена автономія університетів щодо створення навчальних програм та забезпечення студентам індивідуального вибору навчальних дисциплін, вживались конкретні заходи для підвищення мобільності, запроваджено Додаток до диплому європейського зразка [9], створено Національну рамку кваліфікацій [10] тощо.

Паралельно відбувались прогресивні зміни у інших освітніх сферах. Наприклад, були внесені зміни до Закону України «Про дошкільну освіту» щодо запровадження обов'язкової дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку та закріплення на законодавчому рівні інклюзивного навчання. Окреслені зміни та доповнення були спрямовані на захист та реалізацію прав дитини дошкільного віку, утвердження соціальної інклюзії дітей

з особливими освітніми потребами та інвалідністю, що повністю відповідає Конвенції ООН про права дитини [11].

Разом з тим чимало завдань, визначених «Національною доктриною» не було втілено в життя. Цьоможна пояснити політичною нестабільністю, частою зміною владних команд, невизначеністю орієнтирів щодо ідеологічної консолідації суспільства. «Національну Доктрину» було прийнято у 2002 р. за часів режиму Л. Кучми, а її реалізація припала на часи президентства Л. Кучми, В. Ющенко та В. Януковича, які дотримувались принципово різних політичних та ідеологічних орієнтирів. Окрім того, послідовності реформ не сприяла тривала економічна й екологічна кризи; демографічні зміни (зниження народжуваності, міграція, збільшення кількості знелюднених населених пунктів), а також руйнівні соціальні ефекти освіти (корупція, політизація управління, нерівність в у можливостях здобуття якісної освіти). Серед контраверсивних факторів варто згадати також брак конкретних заходів імплементації «Національної Доктрини» в реальну освітянську практику та ресурсів; надмірна концентрація влади профільним Міністерством, відсутність координації між різними центрами управління освітою, дублювання повноважень. Задекларовану документами даного періоду модернізацію управління освітою (як до речі й інших галузей) засобами демократизації та децентралізації не було здійснено, що очевидно зумовило бурхливі суспільно-політичні перетворення наступного періоду.

Й нарешті, аналізуючи останні освітні закони, що були прийняті після подій другого Майдану під гаслами рішучих змін, варто звернути увагу на той факт, що великі сподівання на принципове оновлення вітчизняної освіти супроводжується дискусійним характером окремих запропонованих змін та скепсисом з боку експертів щодо їх запровадження.

Довгоочікуваний закон України №1556 XVIII «Про вищу освіту» [12] від 1–07.2014 є стратегічно важливим документом, який має нарешті закласти підвалини для зростання, для інвестицій у вищу освіту, для підвищення її якості, врешті–решт – для конструктивної зміни мотивації та поведінки всіх учасників освітнього простору [13]. Однак, його важко назвати досконалим, адже близько двох років не був імплементований. Причини цього, як зазначає С. Левада, з одного боку, відсутність понад 40 підзаконних актів, розроблення яких повинно було забезпечити МОН, а з іншого – низька якість самого Закону, «сирість» значної кількості його статей. Прийнятий Закон містить суперечливі положення, неприйнятні для вітчизняної системи вищої освіти. Деякі з них прямо відкривають не уявні, а дійсні корупційні канали. Свідченням низької якості Закону є той факт, що за півтора роки до нього було внесено 10 змін (до попередньої редакції Закону – 12 змін за 12 років) [14].

Окрім того, зазначає О. Співаковський, одна з помилок, пов'язаних із Законом України «Про вищу освіту» №1556 XVIII від 1.07.2014, полягає в тому, що цей спеціальний закон було прийнято ще до нового базового Закону «Про освіту». Через те багато запропонованих ним нововведень виглядали передчасними і не були підкріплені загальною нормативною рамкою регулювання освітньої сфери [13].

Що стосується більш пізніх проекту НУШ та нового закону «Про освіту» №2145–19 від 05.09.2017, варто відзначити, що безпечерним достоїнством даних документів є той факт, що дякуючи ним ідеєю реформування освіти вдалося зацікавити якомога ширші кола, залучити до діалогу як професійне освітнє середовище, так й безпосередніх споживачів освітніх послуг. Заслужують високої оцінки оновлення ключових аспектів освітньої діяльності – принципів державної освітньої політики, структури освітньої сфери, розподілу повноважень між органами управління освітою різних рівнів тощо. **Право на освіту вперше сформульовано як право не на будь-яку, а на якісну і доступну освіту** (ст.3.1). Наслідком цього є передбачене законопроектом створення цілісної системи забезпечення якості освіти, яка передбачає і заходи, що мають здійснюватися на рівні окремих закладів, і зовнішнє забезпечення якості, яке включає зовнішнє оцінювання не тільки здобувачів, але також викладачів та закладів освіти (розділ V та інші норми). Створення такої системи необхідно не тільки для ефективного управління освітою на всіх рівнях, але і для забезпечення конкурентоздатності української освіти в глобальному освітньому просторі [15].

Розширенню забезпечення права на освіту сприятиме запровадження громадського контролю і нагляду в освітніх закладах усіх рівнів, розгортання інклюзивної освіти та визнання як формальної, так і інформальної та неформальної освіти з можливістю їх конвертації. Наближенню вітчизняної освіти до європейських та світових стандартів сприятиме переформатування й оновлення змісту середньої освіти, а також оновлення системи забезпечення якості освіти всіх рівнів. Останньому має сприяти передбачене Законом Національне агентство кваліфікації. Важливою нормою, що гарантуватиме матеріально-технічне забезпечення вітчизняної освіти, є норма, яка передбачає асигнування освітніх витрат у розмірі, який не може бути меншим від 7% ВВП [16].

Однак, нові ідеї не сприймаються однозначно позитивно. Не усі однозначно підтримують компетентнісний підхід та приймають відмову від знанневої парадигми. Часто можна почути побоювання, що відмовившись від опори на знання, в майбутньому ми матимемо погано освічених дорослих людей, які поповнять армію якщо не безробітних, то дешевої робочої сили. При цьому найбільш дискусійним питанням залишається перехід до 12–річної шкільної освіти, ідея якого до речі не є новою. Опоненти 12–ти річки нині, як й на початку 2000–х, наголошують на недоцільності даного кроку з точки зору перспектив освіти («розтягування» навчальних програм, погіршення якості освіти,) та пророкують негативні соціально-економічні наслідки (пізніший призов на військову службу, необхідність додаткових шкільних приміщень та ставок вчителів, вилучення на 2 роки з трудового обігу мільйонів робітників [17] тощо).

Окрім того, дехто прогнозує сумний результат реформи. Зокрема, директор соціальних програм Центру Разумкова Л. Шангіна звертає увагу передусім на відсутність інфраструктури для шкільної освіти. На її думку, це не тільки лабораторії, комп'ютери, швидкісний Інтернет, обладнані кабінети фізики, хімії, біології і всіх інших природничих наук, а й наявність

якісних підручників, яких нині обмаль – не фізично, а за змістом, а також якісно підготовлених вчителів. Тому, переконана експерт, реформу шкільної освіти потрібно починати з покращення якості освіти майбутніх учителів, потім забезпечити їм гідну зарплату, а вже після того реформувати шкільне навчання. А громадський активіст і блогер С. Горбачев, наголошує, що «цей закон – компроміс, баланс, який зафіксував актуальну на цей час точку рівноваги різноманітних думок та інтересів. Саме тому цей закон і надалі буде предметом дискусій: кожна із зацікавлених груп підтримуватиме те, що відповідає її інтересам та намагатиметься змінити те, що не відповідає. Це нормально: так і має бути у демократичному суспільстві» [18].

Окрім дискурсного характеру окремих положень нового закону та скепсису щодо можливості його виконання, варто вказати на «вузькі місця» відповідного Закону. Зокрема, одним з таких, є положення про фінансування дошкільної і позашкільної освіти переважно з місцевих бюджетів. Аналітик з питань бюджету Асоціації міст України І. Онишук доволі скептично відноситься до можливостей місцевих органів самоврядування фінансувати заклади освіти. Він підкреслює, що обсяги освітньої та медичної субвенцій з державного бюджету не забезпечують мінімальну потребу в коштах на галузі освіти та охорони здоров'я, навіть на захищені статті видатків. «По освітній субвенції не закладено жодного відсотку росту, в той час коли обіцяно зростання заробітної плати педпрацівникам на 25%. Матиме місце вимивання власних коштів місцевих бюджетів» [18], наголошує експерт.

До української освітньої реформи прикута увага не лише українського суспільства, але й міжнародних спільнот. Варто відзначити, що **оцінка українського законотворення в галузі освіти з боку міжнародних спільнот**, як правило, в усі часи була переважно позитивною. Щоправда, коментарів представників міжнародних спільнот щодо українського законотворення в галузі освіти до останнього часу було оприлюднено не багато. Наприклад, у свій час оцінюючи зміст Національної доктрини розвитку освіти, міжнародні експерти висловили думку, що Доктрина відповідає вимогам часу, сучасним і перспективним європейським і світовим освітянським стандартам, провідними тенденціям їх розвитку [19].

Надзвичайна же увага міжнародних спільнот до українського законодавства про освіту була викликана у вересні 2017 року скоріше політичним, а не освітнім питанням. Прийняття нового рамкового Закону України «Про освіту» №2145–19 5.09.2017 викликало в інформаційному просторі деяких іноземних країн його активне обговорення. Однак обговорювався не весь закон, а лише одна стаття законодавчого акту, що спричинила широкий резонанс, встановивши норму про рівень запровадження державної мови навчання у середній школі [18].

Норма про мову навчального процесу в школах у ст.7 Закону України «Про освіту», що зменшила обсяги освіти мовами меншин, особливо після завершення початкової школи, викликала негативні оцінки з боку міжнародної спільноти. Власне застереження проти даної норми висловили Угорщина, Румунія, Болгарія, Російська Федерація і Молдова, що вказували на порушення прав

відповідних національних меншин в Україні. Широкий міжнародний резонанс, який отримала мовна стаття Закону, спричинив звернення Міністерства закордонних справ України до Венеціанської комісії, яка 8.12.2017 зробила свій експертний висновок щодо відповідності цієї норми європейському підходу до прав національних меншин. Рішення Венеціанської комісії зобов'язує Україну внести зміни у ст.7 та замінити положення стосовно викладання державною мовою, мовою меншин та іншими мовами більш збалансованим [20]. Україна нині чекає на прийняття нового закону «Про загальну середню освіту», в якому має бути уточнено відповідні положення.

Більшість експертів справедливо вважають, що питання про мовну статтю вже не освітнє, а суто політичне. Проте саме це політичне питання привернуло увагу міжнародної спільноти до реформи освіти в Україні. Зокрема, експерти Ради Європи, що детально вивчили питання, дали позитивну оцінку українській реформі освіти. Й це не дивно, тому що ідеї сучасної української освітньої реформи стали результатом осмислення досвіду успішних реформ в Фінляндії, Швеції, Канаді та Польщі. Більш того, консультаціям з міжнародними експертами приділялась значна увага під час розробки нового Закону України «Про освіту». Наприклад, під час освітнього форуму Ed Camp–2017, що відбувся в травні 2017 у Харкові, за допомогою запрошених міжнародних експертів, вдалось з'ясувати, що проблеми, які стоять перед українськими освітянами не унікальні. Втрата інтересу до школи, величезні обсяги інформації та відсутність практичних навичок – все це знайоме вчителям у різних країнах світу [21]. Під час подібних заходів лунали поради: як створювати спільний простір взаємодії учнів з викладачами, як дозволити собі пробувати, експериментувати і ділитися набутим, як зробити викладання у школах цікавим й захопливим, як готувати дітей до реального життя та багато інших. Усі вони враховувались під час розробки Концепції НУШ та нового закону «Про освіту».

Коли рамковий закон про освіту прийнято, позитивно оцінюється міжнародними експертами те, що новий закон значно розширює права громадян на освіту, надає нові можливості для розвитку і підвищення своєї конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам та закладам освіти. Це надзвичайно важливо сьогодні, коли необхідно швидко реагувати на численні виклики, пов'язані з паралельними реформами в багатьох інших сферах, економічними проблемами, новими технологіями, глобалізацією освітнього простору тощо. Окрім того, новий закон **містить низку норм, які мають забезпечити здобувачам територіальну, фінансову і фізичну доступність освіти**, що передбачено багатьма міжнародними документами, ратифікованими Україною декілька років тому, але так і не імplementованими до українського законодавства [15].

Варто прийняти до уваги, що базовий закон не визначає всіх деталей того, як відбуватиметься процес отримання освіти і підвищення її рівня, а лише окреслює основні принципи функціонування освітньої галузі. Тепер у відповідності до нього мають бути прийняті окремі закони «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту» [18].

Це означає, новий закон започатковує формування нового нормативно-правового поля української освіти. Першою і головною вимогою до нього має стати норма закону, яка забезпечує її особистісну, узгоджену із загальноцивілізаційними тенденціями розвитку людства у XXI столітті орієнтацію, ставлення до людини як особистості; другою – та, що відтворює демократизм системи, забезпечує її відкритість і водночас повну реалізацію вільного самовияву особистості. Отже, синтезуючою категорією сучасного нормативно-правового поля освіти має стати українська національна ідея державотворення як своєрідна абетка функціонування й розвитку освіти, яка забезпечує вільне зростання особистості згідно з загальноцивілізаційними і водночас з внутрішніми особливостями її ества, ментальними характеристиками [22].

Підводячи підсумки здійснено дослідження, зазначимо, що конституційні засади Української освіти – всезагальність, доступність, рівність та розвиток, що ґрунтуються на праві людини на вільний розвиток своєї особистості, визнанні людини найвищою цінністю та спираються на принцип народного суверенітету, знайшли відображення в основних законах та державних документах, які її врегульовують. Етапи еволюції ідеологічних засад розвитку законодавчого процесу в галузі освітиможна прослідкувати на основі аналізу головних державних документів і галузі освіти – Державної програми «Освіта» (1993), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Концепції «Нова українська школа» (2016). Перша утверджувала ідеологію розбудови національної системи освіти як найважливішої ланки формування освіченої, творчої, духовної особистості. Друга розпочинала модернізацію вітчизняної освіти, орієнтуючись на європейські стандарти та принципи. Третя намагається перетворити українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України на основі вивчення національного освітянського досвіду та осмислення європейських едукологічних традицій.

Напрями розвитку законодавства в галузі освіти визначаються її структурними компонентами: дошкільна освіта, повна загальна середня освіта, професійна освіта, вища освіта, наука, виховання тощо. Розвиткові кожної з перелічених сфер присвячені положення двох рамкових законів про освіту, державних програм й галузевих законів, що прийняті за роки незалежного розвитку. Їх аналіз дозволяє виокремити певні достоїнства, суперечності, та вузькі місця, осмислення яких є важливою передумовою формування нового нормативно-правового поля освіти. При цьому його синтезуючою категорією має стати українська національна ідея державотворення, що відповідає духу, потребам і цілям демократичного суспільства, зорієнтована на формування активної, автономної, незалежної особистості, яка почувається і сприймається суспільством як самостійна цінність, орієнтована на миротворчість як світоглядний принцип нового світовлаштування, стратегії розвитку людства як цивілізації.

Список використаних джерел

1. 'Закон України про освіту від 23.05.1991 №1060 XII', 1991, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, №34, ст.451.

2. Бондар, ДМ., 2014. 'Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») та її роль у реформуванні управління системою вищої освіти в Україні (історико-педагогічний аспект)', *Збірник наукових праць*, Вип.17 (2), с.14–19.

3. 'Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту» від 23.03.1996 №100/96–ВР', 1996, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, №21, ст.84.

4. 'Закон України Про професійно-технічну освіту від 10.02.1998 №103/98–ВР', 1998, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, №32, ст.215.

5. 'Закон України Про загальну середню освіту від 13.05.1999 №651–XIV', 1999, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, №28, ст.230.

6. 'Закон України Про позашкільну освіту від 22.06.2000 №1841–III', 2000, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, №46, ст.393.

7. 'Закон України Про дошкільну освіту від 11.07.2001 №2628–III', 2001, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, №49, ст.259.

8. 'Закон України Про вищу освіту від 17 січня 2002 р. №2984–III', 2002, *Відомості Верховної Ради України*, №20, ст.134.

9. 'Про затвердження Порядку замовлення, видачі та обліку Додатка до диплома про вищу освіту європейського зразка', *Наказ Міністерства освіти і науки від 29.04.2010 №365 (втрапив чинність на підставі наказу МОН №624 від 17.06.2015)*. [online] Доступно: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-10>

10. 'Про затвердження Національної рамки кваліфікацій', *Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. №1341*. [online] Доступно: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

11. Красняков, С., 2014. 'Державна політика у галузі дошкільної освіти: проблеми і перспективи подальшого розвитку', *Вісник Інституту розвитку дитини*, Вип.36, с.40–44.

12. 'Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 №1556 XVIII', 2014, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, №37–38, ст.2004.

13. Співаковський, О. 'Закон «Про вищу освіту»: стратегія нагальних змін', *Голос України*, 8.11.2017. [online] Доступно: <http://www.golos.com.ua/article/295672>

14. Левада, С. 'Прощальна сага про міністра Рейдерське захоплення НАУ', 27 березня 2016. [online] Доступно: <http://reider-pau.com/proshhalna-saga-pro-ministra-kvita/>

15. Бахрушин' В. 'Новий закон про освіту: що він нам дає', *Українська правда*, 17 липня 2017. [online] Доступно: <https://lifepravda.com.ua/columns/2017/07/5/225125/>

16. Лєнький, М., 2016. 'Проблеми і перспективи законодавчого забезпечення реформування освітянської галузі', *Адміністративне право і процес*, №11, с.131–134.

17. Шабайкович, В., 2016. 'Чергова імітація бурхливої діяльності по підвищенню якості навчання в середній школі Експрес', №28 (8626), 14.04.–21.04, с.69–82.

18. Закірова, С. 'Новий закон «Про освіту»: що, як і коли', *Центр дослідження соціальних комунікацій НБУВ*. [online] Доступно: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3179:novij-zakon-pro-osvitu&catid=8&Itemid=350

19. Андрущенко, ВП., 2005. 'Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу', К.: *ТОВ «Атлант ЮЕМСі»*, 498 с.

20. 'Висновок Венеціанської комісії щодо освітнього закону. Текст документа', *Європейська правда: Все про європейську інтеграцію України*, 8 грудня 2017. [online] Доступно: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/view_print/

21. 'Зробити школу цікавою: поради експертів з п'яти країн', *ВВС на Громадському*, 7 травня 2017 року. [online] Доступно: <https://hromadske.ua/posts/zrobyty-shkolu-tsikavoiu-porady-mizhnarodnykh-ekspertiv-dlia-ukrainskoi-osvity>

22. Андрущенко, ВП., 2016. 'Ідеологічні засади сучасного законотворення у галузі освіти', *Вища освіта України*, №1, с.5–9.

References

1. 'Zakon Ukrainy pro osvitu vid 23.05.1991 №1060 XII (Law of Ukraine on Education dated 23.05.1991 No.1060 XII)', 1991, *Vidomosti Verhovnoi Rady (VVR)*, №34, st.451.

2. Bondar, DM., 2014. 'Derzhavna nacional'na programa «Osvita» («Ukrain'a XXI stolittja») ta i'i' rol' u reformuvanni upravlinnja

systemoju vyshhoi' osvity v Ukraini (istoryko-pedagogichnyj aspekt) (The State National Program «Education» («Ukraine XXI Century») and its role in reforming the system of higher education in Ukraine (historical and pedagogical aspect)», *Zbirnyk naukovykh prac'*, Vyp.17 (2), s.14–19.

3. 'Zakon Ukrainy «Pro vnesennja zmin i dopovnen' do Zakonu Ukrainy «Pro osvitu» vid 23.03.1996 №100/96-VR (Law of Ukraine «On Amendments and Additions to the Law of the Ukrainian SSR» On Education «dated March 23, 1996 No.100/96-VR», 1996, *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, №21, st.84.

4. 'Zakon Ukrainy Pro profesijno-tehnichnu osvitu vid 10.02.1998 №103/98-VR (Law of Ukraine on vocational education of 10.02.1998 №103/98-VR)', 1998, *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, №32, st.215.

5. 'Zakon Ukrainy Pro zagal'nu serednju osvitu vid 13.05.1999 №651-XIV (Law of Ukraine On General Secondary Education dated May 13, 1999 No.651-XIV)', 1999, *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, №28, st.230.

6. 'Zakon Ukrainy Pro pozashkil'nu osvitu vid 22.06.2000 №1841-III (Law of Ukraine on extracurricular education dated June 22, 2000 No.1841-III)', 2000, *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, №46, st.393.

7. 'Zakon Ukrainy Pro doshkil'nu osvitu vid 11.07.2001 №2628-III (Law of Ukraine on Preschool Education dated July 11, 2001 No.2628-III)', 2001, *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, №49, st.259.

8. 'Zakon Ukrainy Pro vyshhu osvitu vid 17 sichnja 2002 r. №2984-III (Law of Ukraine on Higher Education dated January 17, 2002 No.2984-III)', 2002, *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy*, №20, st.134.

9. 'Pro zatverdzhennja Porjadku zamovlennja, vydachi ta obliku Dodatka do diploma pro vyshhu osvitu jevropejs'kogo zrazka (On Approval of the Order of the Order, Issuance and Registration of the Supplement to the Diploma of Higher Education of the European Standard)', *Nakaz Ministerstva osvity i nauky vid 29.04.2010 №365 (vratyv chynnist' na pidstavi nakazu MON №624 vid 17.06.2015)*. [online] Dostupno: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-10>

10. 'Pro zatverdzhennja Nacional'noi ramky kvalifikacij (On Approval of the National Qualifications Framework)', *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011 r. №1341*. [online] Dostupno: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

11. Krasnjakov, Je., 2014. 'Derzhavna polityka u galuzi doshkil'noi osvity: problemy i perspektyvy podal'shogo rozvytku (State policy in the field of preschool education: problems and prospects for further development)', *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny*, Vyp.36, s.40–44.

12. 'Zakon Ukrainy «Pro vyshhu osvitu» vid 1 lypnja 2014 №1556 XVIII (The Law of Ukraine «On Higher Education» dated July 1, 2014, №1556, XVIII)', 2014, *Vidomosti Verhovnoi Rady (VVR)*, №37–38, st.2004.

13. Spivakovskij, O. 'Zakon «Pro vyshhu osvitu»: strategija nagal'nyh zmin (The Law «On Higher Education»: a strategy of urgent changes)', *Golos Ukrainy*, 8.11.2017. [online] Dostupno: <http://www.golos.com.ua/article/295672>

14. Levada, S. 'Proshhal'na saga pro ministra Rejders'ke zahoplennja NAU (Farewell saga about the Minister Raiderskaya hobby of the NAU)', 27 bereznja 2016. [online] Dostupno: <http://reider-nau.com/proshhalna-saga-pro-ministra-kvita/>

15. Bahrushyn' V. 'Novyj zakon pro osvitu: shho vin nam daje (The new law on education: what does it give us)', *Ukrain's'ka pravda*, 17 lypnja 2017. [online] Dostupno: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/07/5/225125/>

16. Legen'kyj, M., 2016. 'Problemy i perspektyvy zakonodavchogo zabezpechennja reformuvannja osvitjans'koi galuzi (Problems and prospects of legislative support for reforming the education industry)', *Administrativne pravo i proces*, №11, s.131–134.

17. Shabajkovych, V., 2016. 'Chergova imitacija burhlyvoi dijaj'nosti po pidvyshennju jakosti navchannja v serednij shkoli Ekspres (Another simulation of a booming activity to improve the quality of education in high school Express)', №28 (8626), 14.04.–21.04, s.69–82.

18. Zakirova, S. 'Novyj zakon «Pro osvitu»: shho, jak i koly (New Law «On Education»: what, how and when)', *Centr doslidzhennja social'nyh komunikacij NBUV*. [online] Dostupno: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3179:novij-zakon-pro-osvitu&catid=8&Itemid=350

19. Andrushhenko, VP., 2005. 'Organizovane suspil'stvo. Problema organizacij ta suspil'noi samoorganizacii v period radykal'nyh transformacij v Ukraini na rubezhi stolit': Dosvid social'no-filosofs'kogo analizu (Organized society. The problem of organization

and social self-organization during the period of radical transformations in Ukraine at the turn of the century: The experience of socio-philosophical analysis)', K.: *TOV «Atlant JuEmSi»*, 498 s.

20. 'Vysnovok Venecians'koi komisii' shhodo osvitn'ogo zakonu. Tekst dokumenta (Opinion of the Venice Commission on Educational Law. Text of the document)', *Jevropejs'ka pravda: Vse pro jevropejs'ku integraciju Ukrainy*, 8 grudnja 2017. [online] Dostupno: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/view_print/

21. 'Zrobyty shkolu cikavuju: porady ekspertiv z p'jaty krajin (Make the school interesting: expert advice from five countries)', *VVS na Gromads'komu*, 7 travnja 2017 roku. [online] Dostupno: <https://hromadske.ua/posts/zrobyty-shkolu-tsikavoiu-porady-mizhnarodnykh-ekspertiv-dlia-ukrainskoi-osvity>

22. Andrushhenko, VP., 2016. 'Ideologichni zasady suchasnogo zakonotvorenja u galuzi osvity (Ideological foundations of modern legislation in the field of education)', *Vyshha osvita Ukrainy*, №1, s.5–9.

Simakova N. M., applicant, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), zhzhkot@gmail.com

Ukrainian legislation on education (formation in the period of independent development)

The process of formation (formation) of the national legislation in the field of education during the period of independent development of Ukraine is analyzed. There are contradictions in this process, the discussions that accompanied him, in particular, in the first decade of independent development. The author shows the compliance of the Ukrainian legislation on education with the main norms and legal standards regulating education in the leading countries of the European educational area, and also emphasizes the constructivism of the New Ukrainian School Program.

Keywords: man, education, culture, law, law.

* * *